

UZASADNIENIE

Pozwem wniesionym dnia 17 marca 2014 r. (koperta – k. 4), M. D. (1) domagał się zasądzenia na jego rzecz od Skarbu Państwa – Dyrektora Aresztu Śledczego W. - B., kwoty 150.000 zł tytułem zadośćuczynienia. W uzasadnieniu powód wskazał, że w Areszcie Śledczym W. - B. przebywa od ponad 5 lat i 6 miesięcy. Powód wyjaśnił, że jego pozew dotyczy zadośćuczynienia pieniężnego za naruszenie jego dóbr osobistych w postaci godności i prawa do intymności poprzez poniżające traktowanie. Powód podał, że w przedmiotowej jednostce penitencjarnej był osadzony w przepełnionych celach, w których nie była zachowana minimalna norma 3 m² powierzchni celi na jednego więźnia. Ponadto w jednostce tej przebywał w celach, w których kąciki sanitarne nie były oddzielone w odpowiedni sposób od reszty pomieszczenia przeznaczonego do spania, odpoczynku i spożywania posiłku.

W odpowiedzi na pozew Skarb Państwa – Dyrektor Aresztu Śledczego W. - B. wniósł o oddalenie powództwa oraz o zasądzenie kosztów procesu według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego na rzecz Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa. W uzasadnieniu swojego stanowiska pozwany podniósł zarzut przedawnienia, wskazując, że wszelkie roszczenia związane z rzekomymi bezprawnymi działaniami lub zaniechaniami pozwanego na 3 lata przed wniesieniem pozwu są, zgodnie z art. 442¹ § k.c., przedawnione. Strona pozwana wskazała, że powód od początku miał wiedzę zarówno o szkodzie, jak i podmiocie zobowiązanym do jej naprawienia. Pozwany zakwestionował powództwo co do zasady oraz wysokości. Pozwany zaprzeczył, aby powód był osadzony w przeludnionych celach, podnosząc, iż podczas pobytu w Areszcie Śledczym W. – B. powód miał zapewnioną normę powierzchni na jednego osadzonego wskazaną w art.110 § 2 k.k.w. Ponadto pozwany podniósł, iż warunki w pozwanej jednostce penitencjarnej zapewnione powodowi w trakcie jego pobytu odpowiadały i odpowiadają przepisom Kodeksy karnego wykonawczego i przepisom wykonawczym wydanym na jego podstawie, w tym rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 roku w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych., wszystkie prawa powoda były respektowane. Ponadto pozwany podniósł, że powód opierał swoje roszczenie wyłącznie na własnych twierdzeniach, które nie zostały poparte żadnymi dowodami. W ocenie pozwanego również wysokość dochodzonej przez powoda kwoty tytułem zadośćuczynienia jest nieuzasadniona (odpowiedź na pozew – k. 42-48).

Sąd Okręgowy ustalił, co następuje:

M. D. (2) przebywa w Areszcie Śledczym W. – B. od (...)r. W Areszcie Śledczym W. – B. powód przebywał: 1) (...) (dowód: wydruk z przeglądarki historii rozmieszczeń: k. 51-52).

W czasie osadzenia w powyższej jednostce penitencjarnej M. D. (1) nie przebywał w celach, w których powierzchnia przypadająca na jednego osadzonego byłaby mniejsza niż 3 m². W tym okresie na terenie jednostki penitencjarnej nie występowało przeludnienie, żaden osadzony nie był zakwaterowany w warunkach, których powierzchnia celi przypadająca na jedną osobę była mniejsza niż 3 m². Średnie zaludnienie w poszczególnych latach kształtowało się następująco: w 2011 r. – 95,6%, w 2012 r. – 95,6%, w 2013 r. -92,4%. Na dzień 17 lipca 2014 r. zaludnienie w jednostce wynosiło 91,45%. W jednostce tej od 2011 roku co najmniej do dnia 3 lipca 2014 roku nie wydano decyzji o umieszczeniu osadzonych w celach mieszkalnych w warunkach przeludnienia.

W dniu 17 lipca 2014 roku w Areszcie Śledczym w W. – B. przeprowadzono wizytację, obejmującą okres od 1 stycznia 2011 r. do 30 czerwca 2014 r. Przedmiotem wizytacji były zagadnienia określone w § 2 pkt 1-22 i ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobu, zakresu i trybu sprawowania nadzoru penitencjarnego (Dz.U. nr 152 poz. 1496, ze zm.). Kontroli i ocenie podlegało m.in.: zaludnienie, warunki bytowe, zdarzenia i stosowanie środków przymusu bezpośredniego, ochrona zdrowia, działalność penitencjarna, działalność biblioteki, działalność kulturalno – oświatowa, zatrudnienie, załatwianie próśb i skarg, nauczanie. Pracę jednostki w zakresie objętym wizytacją oceniono pozytywnie, nie określono żadnych zaleceń pokontrolnych a pracę kierownictwa jak i administracji Aresztu oceniono jako bardzo dobrą.

W Areszcie Śledczym W. - B. w celach mieszkalnych pawilonów znajdują się oddzielone od pozostałej części celi, nieprzezroczystą zasłoną z tworzywa sztucznego, kąćki sanitarne. Węzły sanitarne były wyposażone w bieżącą, zimną wodę. W celach funkcjonowała wentylacja grawitacyjna. W latach 2011-2013 zaczęto realizować przedsięwzięcie w postaci zabudowy kąćków sanitarnych (wymurowanie ścianek), które było kontynuowane w 2014 r. W powyższym okresie oddano do użytku świetlicę centralną wyposażoną w siłownię i stół bilardowy. W Areszcie odbywały się wydarzenia kulturalne, takie jak spotkania z interesującymi gośćmi, koncerty. Prowadzone były również programy resocjalizacyjne. W pozwanej jednostce funkcjonuje biblioteka, radiowęzeł, telewizja. W Areszcie Śledczym W. - B. sukcesywnie były przeprowadzane prace remontowe poszczególnych cel i innych pomieszczeń, które miały na celu poprawę warunków bytowych (dowód: odpis protokołu z wizytacji Aresztu Śledczego w W.-B. k. 78-102, notatka służbowa k. 49).

Powyższych ustaleń faktycznych Sąd dokonał w oparciu o powołane wyżej dokumenty znajdujące się w aktach, które nie były kwestionowane przez pozwanego. Na podstawie art. 207 § 6 k.p.c. Sąd oddalił wnioski pełnomocnika powoda, zgłoszone na rozprawie w dniu 16 grudnia 2014 r. o udzielenie terminu na sprecyzowanie wniosków dowodowych z zeznań świadków, wniosek o zażądanie z Aresztu Śledczego dokumentacji lekarskiej powoda oraz wniosek o dopuszczenie dowodu z oględzin celi, w której przebywa powód a także wniosek o dopuszczenie dowodu ze spisu posiłków wydawanych powodowi przez okres ostatnich 6 miesięcy lub roku, jako spóźnione. Uwzględnienie ww. wniosków spowodowałoby zwłokę w rozpoznaniu sprawy, natomiast w sprawie nie wystąpiły żadne wyjątkowe okoliczności, przemawiające za dopuszczeniem dowodów zgłoszonych po terminie. Sąd oddalił, jako bezpodstawny, wniosek o odroczenie rozprawy zgłoszony w dniu 9 kwietnia 2015 r. Pełnomocnik powoda motywował ten wniosek faktem wysłania przez powoda pisma z 31 marca 2015 r., które do dnia 9 kwietnia 2015 r. nie wpłynęło do akt sprawy. Zaznaczyć trzeba, że Sąd nie zobowiązywał powoda do złożenia pisma przygotowawczego, a zatem ww. pismo (które wpłynęło do akt po zamknięciu rozprawy) podlegałoby zwrotowi na podstawie art. 207 § 7 k.p.c. Złożenie przez stronę pisma przygotowawczego z naruszeniem przepisu art. 207 § 3 k.p.c. nie stanowi, w przekonaniu Sądu, podstawy do odroczenia rozprawy.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powód wywodził swoje roszczenie z tytułu naruszenia dóbr osobistych (godności, prawa do intymności). Powód domagał się kwoty 150.000 zł jako zadośćuczynienia za naruszenie jego dóbr osobistych poprzez poniżające traktowanie i osadzenie go w nieodpowiednich, jego zdaniem, warunkach. Powód wiązał swoje roszczenie z osadzeniem w Areszcie Śledczym W. - B., wyjaśniając, iż przebywa tam od ponad pięciu lat i sześciu miesięcy.

W rozpoznawanej sprawie w pierwszej kolejności należało rozpoznać zarzut przedawnienia, zgłoszony przez pozwanego. Zgodnie z art. 117 § 1 k.c., z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, roszczenia majątkowe ulegają przedawnieniu. § 2 tego artykułu stanowi, że po upływie terminu przedawnienia ten, przeciwko komu przysługuje roszczenie, może uchylić się od jego zaspokojenia, chyba że zrzeka się korzystania z zarzutu przedawnienia. Powód domagał się zasądzenia zadośćuczynienia pieniężnego za naruszenie dóbr osobistych. Roszczenie to, z uwagi na jego majątkowy charakter, podlega przedawnieniu. Zgodnie z regułą ogólną, wyrażoną w art. 118 k.c., termin przedawnienia wynosi 10 lat, chyba, że przepis szczególny stanowi inaczej. Takim przepisem szczególnym w odniesieniu do roszczeń o zapłatę zadośćuczynienia jest art. 442¹ k.c., który przewiduje, że roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę (§ 1). Zgodnie zaś z § 3 art. 442¹ k.c. w razie wyrządzenia szkody na osobie, przedawnienie nie może skończyć się wcześniej niż z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jako, że naruszenie dóbr osobistych jest rodzajem czynu niedozwolonego (deliktu), to powinno się do niego stosować przepis o przedawnieniu roszczeń o naprawieniu szkody wywołanej tego rodzaju czynem (por. wyrok SA w Warszawie z 5 lipca 2013 r., I ACa 217/13, Lex nr 1378893).

Powód fakt naruszenia dóbr osobistych wiązał z przebywaniem w Areszcie Śledczym W. - B., w której to jednostce penitencjarnej był osadzony w okresie od 20 października 2009 r. do chwili obecnej. Z uwagi na charakter dóbr, o których ochronę wystąpił powód (godność i prawo do intymności) oraz okoliczności ich naruszenia, tj. przebywanie w areszcie śledczym, uznać należy, że powód o fakcie naruszenia jego dóbr oraz wyrządzonej mu czynem niedozwolonym szkody, a także o osobie zobowiązanej do jej naprawienia wiedział już w chwili dokonywania ewentualnych naruszeń. Zarzut przedawnienia dotyczący roszczenia za czas osadzenia powoda przed dniem 17 marca 2011 r. należało zatem uwzględnić. W konsekwencji, przedmiotem rozpoznania w niniejszej sprawie były warunki izolacji penitencjarnej powoda w okresie od 17 marca 2011 r. do 17 marca 2014 r. (data pozwu).

Zgodnie z art. 23 k.c. dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. Ochronie przewidzianej w art. 23 i art. 24 k.c. podlegają także takie dobra jak godność i prawo do intymności. Na zasadach określonych w art. 24 k.c. i art. 448 k.c. można żądać zadośćuczynienia od osoby, która dopuściła się naruszenia dóbr osobistych. Z art. 24 § 1 k.c. wynika, że przesłankami ochrony dóbr osobistych są: istnienie dobra osobistego, zagrożenie lub naruszenie tego dobra oraz bezprawność zagrożenia lub naruszenia, przy czym pierwsze dwie przesłanki musi wykazać dochodzący ochrony, zaś pozwany może bronić się, że nie działał bezprawnie.

Powód nie udowodnił, aby w okresie osadzenia od 17 marca 2011 r. pozwany naruszał jego dobra osobiste. Pozwany zakwestionował zarzuty podniesione w pozwie. W świetle zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego nie sposób uznać, aby postępowanie pozwanego naruszało dobra osobiste powoda.

Powód zarzucał przeludnienie w celach, niezapewnienie mu odpowiedniego metrażu. Jednak z analizy dokumentacji załączonej do odpowiedzi na pozew (odpis protokołu z wizytacji Aresztu Śledczego w W.-B. k. 78-102, notatka służbowa k. 49) wynika, że powód nie przebywał w celach przeludnionych. Powyższe wynika wprost z treści sprawozdania sporządzonego w dniu 1 września 2014 r. po wizytacji Aresztu Śledczego w W. – B.. Takie ustalenie należało również poczynić, uwzględniając średnie zaludnienie jakie występowało w powyższej jednostce penitencjarnej w poszczególnych latach i tak: w 2011r – 95,6%, w 2012 r. – 95,6%, w 2013 r. -92,4%. Powyższe potwierdza również fakt, iż w przedmiotowej jednostce penitencjarnej od 2011 r. nie wydano decyzji o umieszczeniu osadzonych w celach mieszkalnych w warunkach przeludnienia. Zarzut przeludnienia zgłoszony przez powoda nie został udowodniony. W art. 110 § 2 k.k.w. ustawodawca wskazał, że powierzchnia przypadająca na osadzonego nie może wynosić mniej niż 3 m². Standard ten był zachowany w celach, w których przebywał powód w okresie nieobjętym zarzutem przedawnienia.

Odnosząc się do pozostałych zarzutów dotyczących warunków, w jakich powód był osadzony, podnieść trzeba, że powód nie udowodnił, aby warunki te nie odpowiadały wymogom przewidzianym w k.k.w. oraz odpowiednich przepisach wykonawczych. Dowodu na tę okoliczność nie stanowią, w ocenie Sądu, zeznania powoda (nagranie – k. 127). Z zeznań tych wynika, że powód negatywnie oceniał warunki osadzenia. Zeznania samego powoda – bezpośrednio zainteresowanego wynikiem niniejszej sprawy – nie mają jednak wystarczającej mocy dowodowej, aby tylko na ich podstawie uznać, że warunki osadzenia powoda w okresie od 17 marca 2011 r. do 17 marca 2014 r. były na tyle złe, że prowadziły do naruszenia jego godności. Powód niewątpliwie mógł odczuwać pewien dyskomfort związany ze standardem cel znajdujących się w Areszcie Śledczym W. – B., jednak sam fakt, że stan i wyposażenie cel nie spełniały oczekiwań powoda nie oznacza jeszcze, że doszło do naruszenia jego dóbr osobistych.

Powód zarzucał brak należytego wydzielenia kącika sanitarnego. Z twierdzeń pozwanego (niezakwestionowanych przez stronę powodową) wynika, że w celach mieszkalnych pawilonów Aresztu Śledczego w W. – B. znajdują oddzielone od pozostałej części celi, kąciki sanitarne, z wejściami wyposażonymi w nieprzezroczystą zasłonę z tworzywa sztucznego. Z dokumentów przedstawionych przez pozwanego wynika, że w latach 2011-2013 realizowane było przedsięwzięcie zabudowy kącików sanitarnych (wymurowanie ścianek), które było kontynuowane w 2014 r. Zaznaczyć trzeba, że w odniesieniu do Zakładów Karnych i Aresztów Śledczych znajduje zastosowanie przepis § 28 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-

porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. Nr 152, poz. 1493) stanowiący, że „cela mieszkalna winna być wyposażona w łóżko dla każdego skazanego, odpowiednią do liczby skazanych ilość stołów, szafek i taboretów oraz środków do utrzymania czystości w celi. Niezbędne urządzenia sanitarne sytuuje się w sposób zapewniający ich niekrępujące używanie” (analogiczne brzmienie ma również § 30 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. Nr 152, poz. 1494). Przepisy te nie wyznaczają żadnych konkretnych norm w tym zakresie. Tym samym każdą zabudowę kąpielarni sanitarnego zapewniającą nieskrępowane korzystanie z niej uznać należy za spełniającą stosowne wymagania. Zabudowanie kąpielarni nieprzezroczystą zasłoną z tworzywa sztucznego zapewnia to w zupełności.

Stwierdzić zatem należy, że kąpielarnie sanitarne w celach, w których przebywał powód po 17 marca 2011 r., były wydzielone w sposób zapewniający intymność przy korzystaniu z nich i z tego względu spełniały obowiązujące przepisy. Powód nie wykazał także, aby kąpielarnie sanitarne nie były właściwie wyposażone. W szczególności był w nich dostęp do bieżącej, zimnej wody. Przepisy prawa powszechnie obowiązującego nie wymagają dostarczania do cel ciepłej wody.

Zarzuty dotyczące niezachowania przez pozwanego odpowiednich warunków higienicznych także nie zasługują na uwzględnienie. Kwestię dostarczania osadzonym środków higieny i czystości regulowały, w okresie objętym żądaniem pozwu, przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U. nr 186 poz. 1820). Normy należności wydawanych osadzonym środków higieny określał załącznik nr 1 do tego rozporządzenia, który przewidywał dla mężczyzny na miesiąc min. jedną kostkę mydła (100 g), jeden nożyk do golenia, jedną rolkę papieru toaletowego. Środki te były dostarczone powodowi w powyższej ilości, co przyznał sam powód w piśmie z dnia 31 marca 2015 r. (k. 129-132). Normy wynikające z przepisów bezwzględnie obowiązujących były więc zachowane. Nie doszło w tym względzie do bezprawnego postępowania ze strony pozwanego. Z materiału zgromadzonego w sprawie nie wynika by powód skarżył się na niedobór środków czystości, by wnioskował o tego rodzaju środki. Powód nie udowodnił zatem zarzutu niewłaściwego zaopatrzenia osadzonych w środki higieny i czystości.

Powód nie udowodnił, że nie miał możliwości korzystania z zajęć kulturalno – oświatowych. Powód nie wykazał, aby uniemożliwiano bądź ograniczano mu udział w tego rodzaju aktywności. Z dokumentów przedłożonych przez pozwanego wynika, że osadzeni mieli możliwość uczestniczenia w zajęciach kulturalno – oświatowych. Przede wszystkim z protokołu wizytacji (k. 78-102) wynika, że w latach 2011-2013 oddano do użytku świetlicę centralną wyposażoną w siłownię i stół bilardowy. W Areszcie odbywały się spotkania z interesującymi gośćmi, koncerty. Prowadzone były również programy resocjalizacyjne. W pozwanej jednostce funkcjonuje biblioteka, radiowęzeł, telewizja.

Dalej, podniesiony przez powoda zarzut braku stałego dostępu do ciepłej wody - w świetle § 30 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno – porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U. nr 152 poz. 1493) (jak również § 30 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno – porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz.U. nr 152 poz. 1494)) - należało uznać za bezzasadny ze względu na brak cechy bezprawności. Takiego obowiązku nie nakładają na pozwanego żadne uregulowania prawne, zaś wymóg zapewnienia osadzonym warunków do należytej higieny osobistej realizowany był poprzez zapewnienie prawa do korzystania z kąpielarni przynajmniej raz w tygodniu, zgodnie powołanymi powyżej przepisami rozporządzeń. W niniejszej sprawie powyższa norma została zachowana, a więc nie doszło do naruszenia prawa w tym zakresie

W ocenie Sądu nie mogły stanowić podstawy do uwzględnienia powództwa w jakimkolwiek zakresie wysuwane przez powoda pretensje, że w areszcie śledczym jest okresowo wyłączany prąd w celach (według twierdzeń powoda od godz. 9.00 do 12.00 – pismo z dnia 1.04.2015 r.: k. 129-132). Okresowy brak prądu na pewno nie prowadzi do pozbawienia osadzonego godności. W ocenie Sądu czasowe wyłączenia prądu w ciągu dnia, nie stanowi niedogodności dla osadzonych w takim zakresie, że mogłoby naruszać ich dobra osobiste.

Powód zgłaszał również zastrzeżenia co do jakości posiłków. W ocenie Sądu brak było podstaw do uznania zarzutu powoda w zakresie jakości dostarczanych posiłków i ich składu. Poza twierdzeniami samego powoda, nie ma jakiegokolwiek materiału dowodowego, potwierdzającego fakt dostarczania mu nieodpowiedniej jakości i ilości posiłków. Powód oświadczył, iż składał w tym zakresie skargi, jednakże zostały one uznane za nieuzasadnione. Powód nie wykazał również, by naczynia nie miały odpowiedniego atestu.

Powód nie wykazał również, że funkcjonariusze Aresztu Śledczego – W. - B. dopuszczali się wobec niego bezzasadnych przeszukań (poprzez oględziny ciała), a tym samym że doszło do naruszenia jego dóbr osobistych, w tym przede wszystkim prawa do intymności. Powód – oprócz swoich twierdzeń – nie zaoferował żadnych dowodów na potwierdzenie powyższych faktów, a zatem brak jest podstaw do uznania, że okoliczności takie miały miejsce w rzeczywistości.

Odnosnie do zarzutu braku zabezpieczeń łóżek piętrowych i grożącego powodowi z tego tytułu niebezpieczeństwa, w pierwszej kolejności należy wskazać, że nie wykazał on, iż takowe faktycznie zachodziło. M. D. (2) nie wskazał, aby z tego powodu doznał jakiegokolwiek krzywdy. Ponadto podnieść należy, iż powołane już wcześniej przepisy rozporządzenia w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych z dnia 17 października 2003 roku nie nakładają na administrację zakładu obowiązku wyposażania łóżek w drabinki i barierki. Nie sposób czynić zatem z tego powodu administracji aresztu jakiegokolwiek zarzutu, tym bardziej iż, niepodobnym przyjąć, aby brak barierki czy drabinki stwarzał dla dorosłego człowieka zagrożenie.

Powód uważał, że miejsce, w którym odbywają się spacerki powinno być zadaszone. Jednakże takiego obowiązku nie nakładają na pozwanego żadne uregulowania prawne.

Analizując roszczenie powoda w kontekście zebranych w sprawie dowodów należy stwierdzić, że powód nie wykazał, ażeby doszło to takich naruszeń, na jakie się powołuje. W ocenie Sądu nie zaszły żadne z okoliczności, które mogłyby leć u podstaw zasądzenia zadośćuczynienia.

Z uwagi zatem na fakt, że powód nie udowodnił zasadności zgłoszonego w pozwie roszczenia o zadośćuczynienie, a w toku procesu nie wykazano w szczególności bezprawności postępowania pozwanego, powództwo w całości podlegało oddaleniu. Z tych przyczyn, mając na uwadze treść art. 24 § 1 k.c. oraz 448 k.c., Sąd orzekł, jak w sentencji wyroku.

Na podstawie art. 102 k.p.c. Sąd nie obciążył powoda kosztami procesu, biorąc pod uwagę przede wszystkim względy natury podmiotowej związane z jego sytuacją finansową i życiową, które zadecydowały o wcześniejszym zwolnieniu go od kosztów sądowych w całości (oświadczenie - k. 10-13, zaświadczenia – k. 21, 22).